

भूकम्प प्रभावित आवास पुनःनिर्माण लगत संकलन कार्यक्रम

संक्षिप्त तथ्याकिय प्रतिवेदन तथा माइक्रोडाटा सार्वजनिक कार्यक्रम

प्रेस नोट

१. परिचय

२०७२ वैशाख १२ गतेको महाभूकम्प र त्यसपछिका पराकम्पनहरूले अति प्रभावित १४ जिल्लाहरूमध्ये ११ जिल्लाहरू- ओखलढुङ्गा, सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा, रसुवा, नुवाकोट, धादिङ, सिन्धुपाल्चोक, काभ्रेपलान्चोक, मकवानपुर र गोरखा पहिलो चरणमा, काठमाण्डौ उपत्यकाका ३ जिल्ला काठमाडौं, ललितपुर र भक्तपुर दोश्रो चरणमा र भूकम्प कम प्रभावित १७ जिल्लाहरू धनकुटा, भोजपुर, खोटाङ्ग, संखुवासभा, सोलुखुम्बु, चितवन, तनहुँ, लम्जुङ्ग, कास्की, स्याङ्जा, पाल्पा, बागलुङ, गुल्मी, पर्वत, म्याग्दी, अर्घाखाँची र नवलपरासीमा तेस्रो चरणमा भूकम्प प्रभावित आवास पुनर्निर्माण लगत संकलन कार्यक्रम २०७२ सञ्चालन गरिएको थियो ।

विश्व बैंक र डिफिडबाट छानिएको अन्तर्राष्ट्रिय सेवाप्रदायक संस्था - UNOPS मार्फत छानिएका १६३५ जना सर्वेयरहरू (पहिलो चरण), ४४० जना सुपरभाईजरहरू र सर्वेयर इन्जिनियरहरू (दोश्रो चरण) र ५५७ जना सुपरभाईजर र सर्वेयर इन्जिनियरहरू (तेस्रो चरण) लाई केन्द्रीय तथ्यांक विभागले काठमाण्डौमा तालिम दिई सर्वेक्षणमा खटाइएको थियो । जम्मा २६३२ जना इन्जिनियरहरू र सोहि संख्यामा जिल्ला विकास समितिबाट खटाईएका सामाजिक परिचालकहरू पनि सर्वेक्षण टोलीमा खटिएका थिए ।

पहिलो चरणमा ११ जिल्लाका सम्पूर्ण घर तथा घरपरिवारहरूको पूर्ण गणना (Census) गरिएको थियो भने दोश्रो चरणमा काठमाण्डौ उपत्यकाका ३ जिल्ला र र तेस्रो चरणमा भूकम्प कम प्रभावित १७ जिल्लामा स्थानीय निकायबाट प्राप्त भूकम्प प्रभावित तथा पिडितहरूको विवरणका आधार (Verification model) मा विवरण संकलन गरिएको थियो ।

यो सर्वेक्षणमा तालिम प्राप्त विज्ञ सर्वेयरहरूले सबै निजि स्वामित्वका आवासीय प्रयोजनका घरहरूको विस्तृत क्षति जाँच गरी र ती घरमा बसोबास गरिरहेका परिवारहरूको आर्थिक, सामाजिक र जनसांख्यिक विवरणसमेत हाते-कम्प्युटर (ट्याब्लेट) प्रयोग गरी इन्टरनेटमार्फत् सोभै सिंहदरबारस्थित सरकारी एकीकृत डाटा सेन्टर (Government Intergrated Data Center- GIDC) मा रहेको केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको सर्भरमा पठाउने व्यवस्था मिलाएको थियो । सर्वेक्षणमा १० लाख ५२ हजार ९ सय ४८ घरहरूको क्षतिको आंकलन, घरको प्रकार, स्वामित्व, उचाई, प्लिनथ क्षेत्रफल, घरको उमेर, जग्गाको भिरालोपनालगायत अन्य विवरणहरू संकलन गरिएको थियो । त्यसैगरी उक्त घरमा १० लाख ५७ हजार ७ सय घरधनीहरू रहेको र १० लाख ३६ हजार ५ सय ६८ घरपरिवारहरू बसोबास गरेको पाइएको थियो ।

२. सर्वेक्षणको उद्देश्य

यस लगत संकलन कार्यक्रमको मूल उद्देश्य भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरूमा निश्चित ढाँचाको प्रश्नावली प्रयोग गरी भूकम्प प्रभावित आवासीय घर, त्यसमा बसोवास गर्ने परिवारहरू र सदस्यहरूको विवरण संकलन गर्नु हो । यस सर्वेक्षणको विशेष उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन् ।

- भूकम्प प्रभावित आवासीय घरहरूको पुनर्निर्माणको लागि घरको क्षति विवरण संकलन गर्ने,
- सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थाको आंकलन गर्न भूकम्प प्रभावित घरपरिवारहरूको जनसांख्यिक, सामाजिक आर्थिक विवरण संकलन गर्ने,
- भूकम्प प्रभावित घर तथा परिवारहरूको विद्युतीय तथ्यांकीय आधार (Electronic database) तयार गर्ने

३. सर्वेक्षणको लागि संगठन संरचना

लगत संकलन कार्यक्रम अर्थ मन्त्रालय र विश्व बैंक बीच भएको सम्झौता बमोजिम संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, शहरी विकास मन्त्रालय र राष्ट्रिय योजना आयोगको सहकार्यमा सञ्चालन भएको थियो । यस कार्यक्रमको पूर्व तयारीदेखि नतिजा प्रकाशनसम्मका हरेक क्रियाकलापहरूलाई उच्च तहबाट आवश्यक मार्गदर्शन, समन्वय तथा अनुगमन गर्नको लागि गृह मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, शहरी विकास मन्त्रालय, राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण, राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय र केन्द्रीय तथ्यांक विभागको संलग्नतामा राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्य सचिवज्यूको अध्यक्षतामा एक निर्देशक समिति, तथ्यांक संकलनका प्राविधिक विषयका लागि विभिन्न सरोकारवाला मन्त्रालय र विभागको प्रतिनिधि रहने गरी केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका महानिर्देशकको अध्यक्षतामा प्राविधिक समिति र केन्द्रीय तथ्यांक विभागको उपमहानिर्देशकको संयोजकत्वमा केन्द्रीय प्राविधिक कार्य समूह (Central Technical Task Force) को गठन भई केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले सर्वेक्षणको स्थलगत कार्य (कार्य योजना, तालिम सञ्चालन तथा स्थलगत तथ्यांक संकलन) सञ्चालनमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गरेको छ ।

स्थानीय तहमा सर्वेक्षण कार्यको व्यवस्थापन जिल्ला विकास समितिको कार्यालयमा गठन गरिएको लगत संकलन व्यवस्थापन समूह/कार्यालयबाट भएको थियो जसमा प्रमुख भूमिका स्थानीय विकास अधिकारी र केन्द्रीय तथ्यांक विभागका कर्मचारीहरूको रहेको थियो । त्यसैगरी प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा गठित जिल्ला लगत संकलन समन्वय समितिले लगत संकलन कार्यको सहजरूपमा संचालन गर्न समग्र समन्वयात्मक भूमिका निभाएको थियो ।

यस कार्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि श्रोत र सामग्री व्यवस्थापनको लागि पहिलो र दोस्रो चरणको लागि अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरूको तर्फबाट विश्व बैंक र तेस्रो चरणको लागि डिफिड, नेपालको आर्थिक सहयोगमा संयुक्त राष्ट्र संघीय परियोजना सेवा (United Nations office for Project Services-UNOPS) ले स्थानीय नीजि संस्थाहरूको संलग्नतामा इन्जिनयरहरूको आपूर्ती र सफ्टवेयर निर्माण गर्न सहयोग गरेका थिए ।

४. सर्वेक्षणको संक्षिप्त नतिजा

भूकम्प प्रभावित आवास पुनर्निर्माण लगत संकलन कार्यक्रमबाट प्राप्त ३१ जिल्लाहरूको संक्षिप्त नतिजाहरू निम्न बमोजिम रहेको छ ।

- यस सर्वेक्षणले भूकम्प प्रभावित ३१ जिल्लाहरूबाट १०,५२,९४८ निजि आवासीय घरहरूको क्षति मूल्यांकन तथा ती घरमा बसोवास गर्ने १०,३६,५६८ घरपरिवारहरूको जनसांख्यिक, सामाजिक र आर्थिक विवरणहरूसमेत संकलन गरिएको थियो । सर्वेक्षण गरिएका ती घरहरूका घरधनीहरू जम्मा १०,५७,७०० रहेका थिए ।

- भूकम्पबाट प्रभावित घरधनीहरूमध्ये २२ प्रतिशत महिला रहेको देखिएको छ । पर्वत जिल्लामा सबैभन्दा बढी (३२ प्रतिशत) घरधनी महिला रहेका छन् भने सबैभन्दा कम (१२ प्रतिशत) नवलपरासीमा रहेका छन् ।
- सर्भेक्षणमा ४१,२७,४०७ जना अक्सर बसोबास गरेका व्यक्तिहरूमध्ये पुरुष १९,७३,२८७ (४७.८ प्रतिशत) र महिला २१,५४,११० (५२.२ प्रतिशत) जनाको विवरण संकलन गरिएको थियो । यसबाहेक विदेश गएका २,५५,१३२ जना मध्ये पुरुष २,१३,८३३ (८३.८ प्रतिशत) जना र महिला ४१,२९९ (१६.२ प्रतिशत) जना रहेका छन् ।
- सर्भेक्षण गरिएको घरहरूमध्ये एकजना घरधनीको स्वामित्वमा रहेका घरहरू ९५.३ प्रतिशत, २ वा ३ जना घरधनीहरूको स्वामित्वमा रहेको ४.५ प्रतिशत र ३ जना भन्दा बढी स्वामित्व भएको घरहरू ०.३ प्रतिशत रहेको देखिएको छ ।
- भूकम्प प्रभावित ३१ जिल्लाहरूमा नीजि स्वामित्वका जग्गामा बनेका घरहरू ९६.३ प्रतिशत र बाँकी ३.७ प्रतिशत घरहरू पर्ती/सार्वजनिक तथा अन्य जग्गाहरूमा बनेका पाईएको छ । जिल्लागतरुपमा हेर्दा पर्ती/सार्वजनिक तथा अन्य जग्गाहरूमा बनेका घरहरू सबैभन्दा बढी सिन्धुली र चितवनमा क्रमश १२.४ प्रतिशत र १०.६ प्रतिशत रहेको पाईयो ।
- विवरण संकलन गरिएका १०,५२,९४८ नीजि आवासीय घरहरूमध्ये ९३.२ प्रतिशत घरहरू क्षति भएको र बाँकी ६.८ प्रतिशतमा क्षति नभएको पाईएको थियो । घरहरूको क्षति सम्बन्धमा अन्य विवरणहरू निम्न बमोजिम रहेको देखिएको छ ।

क्षति भएको र भग्नावशेष हटाई भवन स्थल सफा गरिएको	क्षति भएको र भग्नावशेष नहटाएको	पहिरोले भवन पुरिएको	क्षति भएको र भग्नावशेष हटाई भवन पुनःनिर्माण गरिएको	क्षति भएको, भवन यथास्थानमै रहेको तर परिवार हाल बसोबास नगरेको	क्षति भएको, भवन यथास्थानमै रहेको, परिवार हाल जोखिमपूर्वक बसिरहेको	क्षति भएको, घर मर्मत गरि हाल घरमै बसिरहेको	क्षति नभएको
१,३२,५०८	१,४५,७३२	४७१	५४,५८७	२,४९,४६४	१,८७,४८०	१,११,११९	७१,५८७
१२.६%	१३.८%	०.०४%	५.२%	२३.७%	१७.८%	२०.१%	६.८%

- सर्भेक्षण गरिएका घरहरूमध्ये पूर्णरूपमा क्षति भएको ३,३३,२९८ (३१.७ प्रतिशत), आंशिक क्षति भएको तर ठडिएको अवस्थामा रहेका घर ६,४८,०६३ (६१.५ प्रतिशत) र क्षति नभएको घरहरू ७१,५८७ (६.८ प्रतिशत) रहेको पाईएको छ । भूकम्प अति प्रभावित १४ जिल्लामा पूर्णरूपमा भत्किएका घरहरू ३५ प्रतिशत, आंशिक क्षति भएको तर ठडिएको अवस्थामा रहेका घर ५७.६ प्रतिशत र क्षति नभएको ७.४ प्रतिशत रहेको थियो भने भूकम्प कम प्रभावित १७ जिल्लामा यो प्रतिशत क्रमशः १५ प्रतिशत, ८१.४ प्रतिशत र ३.६ प्रतिशत रहेको थियो ।
- विवरण संकलन गरिएका १०,५२,९४८ नीजि आवासीय घरहरूको सर्भेक्षणको क्रममा केन्द्रबाट खटिएका सर्वेयर इन्जिनियरहरूको मूल्यांकनका आधारमा क्षति (ड्यामेज) को अवस्थालाई क्षति नभएको वा न्यून क्षति भएकोलाई पहिलो ग्रेड देखि पूर्णरूपमा भत्किएको घरलाई पाँचौ ग्रेड जनाइएको छ । यस अनुसार समग्रमा ३१ जिल्लामा पहिलो, दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौ ग्रेडका घरहरू क्रमशः ९.७ प्रतिशत, १३.५ प्रतिशत, १९.४ प्रतिशत, २४.० प्रतिशत र ३३.४ प्रतिशत रहेको देखिएको छ ।

- सर्वेक्षण गरिएका घरहरूमध्ये गम्भिर क्षति भएका घरहरू ७,९२,९८७ (७५.३ प्रतिशत) र गम्भिररूपमा क्षति नभएका घरहरू २,५९,९४९ (२४.७ प्रतिशत) रहेको देखिएको छ ।। यसमा गम्भिर क्षतिको वर्गमा ड्यामेज ग्रेड ३ अन्तर्गत धेरै मर्मत गर्नुपर्ने (Major Repair), ग्रेड ४ र ग्रेड ५ लाई समावेश गरिएको छ ।
- भूकम्प अति प्रभावित १४ जिल्लामा गम्भिररूपमा क्षति भएका घरहरू ६,८९,५०९ (८७ प्रतिशत) छन् भने भूकम्प कम प्रभावित १७ जिल्लामा १,०३,४७८ (१३ प्रतिशत) देखिएको छ ।
- जिल्लागतरूपमा हेर्दा सिन्धुपाल्चोकमा ९६.१ प्रतिशत, रसुवामा ९४.४ प्रतिशत, नुवाकोटमा ९२.३ प्रतिशत, भक्तपुरमा ९२.३ प्रतिशत र दोलखामा ९२.१ प्रतिशत गम्भिर क्षति (ड्यामेज) भएका घरहरू रहेको देखिएको छ भने सबैभन्दा कम संख्यामा गम्भिर क्षति भएका घरहरू भएको जिल्लाहरू क्रमशः मकवानपुर (३८.५ प्रतिशत), संखुवासभा (४०.४ प्रतिशत), पाल्पा (४६.४ प्रतिशत), चितवन (४८.७ प्रतिशत) र पर्वत (४९.६ प्रतिशत) रहेको देखिएको छ ।
- गम्भिररूपमा क्षति भएका घरहरूको औसत उमेर (Mean Age) २५ वर्ष देखिएको छ । गम्भिररूपमा भूकम्पले क्षति पुर्याएका घरहरूमध्ये आधा अर्थात ५० प्रतिशत घरहरू २० वर्षभन्दा पुराना र ५० प्रतिशत घरहरू २० वर्षभन्दा कम उमेरका रहेको पाईयो । गम्भिररूपमा क्षति भएका घरहरूको जिल्लागतरूपमा हेर्दा सर्वेक्षण गरिएका घरहरूको मध्यिका (Median) उमेर भक्तपुरमा ३२ वर्ष, काठमाण्डौमा ३१ वर्ष, ललितपुरमा ३० वर्ष, भोजपुरमा २८ वर्ष र धनकुटामा २७ वर्ष रहेको पाईएको छ ।
- गम्भिररूपमा क्षति भएका घरहरूको उमेरका आधारमा ०-१० वर्ष, १०-२० वर्ष, २०-३० वर्ष, ३०-४० वर्ष, ४०+ वर्षका घरहरू क्रमशः ६०.३ प्रतिशत, ७५.८ प्रतिशत, ८२.१ प्रतिशत, ८६.० प्रतिशत र ८८.२ प्रतिशत रहेको पाईएको छ ।
- गम्भिर क्षति भएका घरहरूमध्ये माटो र ढुगाले बनेको ८४.२ प्रतिशत, सिमेन्ट र ईटा/ढुगां (वाल सिस्टम) को ५.४ प्रतिशत र सिमेन्ट, रड ईटा/ढुगां (पिलर सिस्टम) ले बनेको ४.१ प्रतिशत र बास/काठले बनेको ५.८ प्रतिशत रहेको पाईएको छ ।

धन्यवाद ज्ञापन

राष्ट्रिय विपत्तिको समयमा विभागले पाएको यो चुनौतीपूर्ण जिम्मेवारी सफलतापूर्वक निर्वाह गर्न सहयोग गर्नु हुने राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, शहरी विकास मन्त्रालय, विश्व बैंक र डिफिड प्रति आभार व्यक्त गर्दछौं । त्यसै गरी यस कार्यक्रममा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्षरूपमा संलग्न विभागका सम्पूर्ण कर्मचारीहरू, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था, स्थानीय राजनीतिक दल, समाजसेवी तथा सञ्चारकर्मीहरूप्रति हामी हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौं ।

साथै, यस कार्यक्रममा प्रत्यक्ष र परोक्षरूपमा संलग्न भूकम्प पीडित परिवारहरू तथा उत्तरदाताहरूप्रति विशेष धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं ।

मिति: २०७४/०२/२८



नेपाल सरकार
राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय
केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग